

henvisningen s.130 til sagerne mod Anne Jensdatter i Mogenstrup og Niels Madsen i Oddense også høre; hvorfor en henvisning til Frederik Hedegaards bog fra 1760 og ikke til den relevante foliering i Jyske Tegnelser?

Henningsens forklaring på processernes ophør er ikke overbevisende. Til gengæld må historikeren også anerkende, hvor meget folkloristen kan få ud af at læse de bekendelser, de anklagede aflagde. Det er bogens store styrke og gør den vigtig i debatten om de danske trolddomsprocesser.

Jens Chr. V. Johansen

C. RISE HANSEN: Missionær Christian Vilhelm Grønning. En slesvigsk missionær i Indien og hans elever i 1800-tallet. Studier, udgivet af Historisk Samfund for Sønderjylland, nr. 6. Aabenraa, Historisk Samfund for Sønderjylland, 1991. 175 s. 150 kr. (98 kr. for medlemmer).

Udforskningen af kristne missioners historie var tidligere overvejende et teologisk forskningsområde. Inden for det sidste par årtier er historikere og etnografer imidlertid i højere grad begyndt at interessere sig for emnet, hvilket f.eks. gav sig udslag i Statens humanistiske Forskningsråds projekt »Kristen Mission og Kulturpolitik« i begyndelsen af 1980'erne. Blandt deltagerne var arkivar ved Rigsarkivet C. Rise Hansen, der bidrog til projektet med bogen *Ydre Mission. Arkivfortegnelser. Vejledning i benyttelse af Rigsarkivets samlinger til Dansk Ydre Missions Historie* (Studier i Kristen Mission og Kulturpolitik I, København, G. E. C. Gad, 1988).

I sin nye bog beskriver Rise Hansen den slesvigske missionær Christian Vilhelm Grønning og hans arbejde i Danmark, Tyskland og Indien. Grønning blev født i Fredericia i 1813 og voksede op i Tyskland, hvor han blev uddannet som væver. Som ung begyndte han at færdes i missionsinteresserede kredse, og under et ophold i København i 1834 blev han stærkt inspireret af Brødremenigheden. Grønnings voksende missionsinteresse førte til, at han fra 1840 fik forbindelse med Norddeutsche Missions-Gesellschaft i Hamburg. Han blev antaget som missionær og uddannet på missionens seminarium indtil 1845. Sammen med missionæren F. August Heise blev Grønning udset til at arbejde i Indien, hvortil han ankom i 1845, og hvor han med afbrydelser opholdt sig indtil 1865. Han arbejdede i Rajahmundry i Sydindien indtil 1850, hvor Norddeutsche Missions-Gesellschaft måtte opgive sit arbejde i området. Grønning overgik derefter til American Evangelical Lutheran Mission Society og fik nu hovedkvarter i Guntur. Under et hjemmeophold i 1858-1860 fik han forbindelse med Det danske Missionsselskab, en forbindelse som skulle vare ved i mange år. 1861-1865 var Grønning tilbage i Indien, hvor han bl.a. af Det danske Missionsselskab blev opfordret til at undersøge mulighederne for at genoptage en dansk mission på Trankebar, hvilket Grønning dog afviste. Efter sin hjemkomst fra Indien i 1865 bosatte Grønning sig i Haderslev. Han fortsatte sin forbindelse med Det danske Missionsselskab og oprettede sin egen missionsskole i Haderslev. Efter mange og lange genvordigheder lykkedes det en af Grønnings elever, Christian Becker, at komme som missionær til Indien, hvor han dog døde efter få måneders arbejde i maj 1870. Grønning var selv i 1868 blevet præst i Aabenraa

og derefter præst i Ballum fra 1874 til 1888, hvor han trak sig tilbage. Han døde i 1898.

Rise Hansens bog rummer en meget detaljeret og informativ skildring af Grønnings liv. Bogen giver et interessant billede af forholdene i den danske missionsverden i midten og anden halvdel af det 19. århundrede, især måske af forbindelserne mellem på den ene side danske og på den anden side tyske og amerikanske missionskredse. Forfatteren giver også et fint indblik i danske og tyske missionærers uddannelse i denne periode. Ligeledes giver Rise Hansen korte indtryk af missionærernes arbejde og forhold i Indien, hvad jeg dog personligt gerne havde hørt meget mere om. Alt i alt har Rise Hansen leveret et grundigt og interessant bidrag til studiet af dansk-tysk missionsvirksomhed i det 19. århundrede.

Niels Kastfelt

HENNING SØBY ANDERSEN: En lus mellem to negle. Dansk-norsk neutralitetspolitik 1801-1807. Odense Studies in History and Social Sciences vol. 140. Odense Universitetsforlag 1991. 162 sider. 1 kort. 178,00 kr.

Danmark-Norges udenrigspolitiske historie mellem Slaget på Reden 1801 og Københavns Bombardement 1807 er kun dårligt behandlet. Hovedværket er stadig Edward Holms Danmark-Norges Udenrigske Historie under Den Franske Revolution og Napolcons Krige 1791 - 1807, bd. II fra 1875.

Foreliggende værk er en omarbejdning af en prisopgave fra Aarhus 1987, men skrevet på et kernesundt dansk fjernt fra specialestilens excesser. Der er inddraget kilder, Holm ikke brugte, primært brevvekslingen mellem brødrene Bernstorff og depecher til og fra franske, engelske, russiske og preussiske diplomater i København.

Med det ny kildemateriale kan forfatteren føje en del detaljer til Holms fremstilling og modificere nogle af hans vurderinger. Vigtigst er nok, at forfatteren i diskussionen af det engelske overfald 1807 peger på den engelske regerings stigende irritation over og mistro til den danske eftergivenhed over for Frankrig, som stod i stærk kontrast til de heftige protester mod bl.a. den engelske Order in Council 7/1 1807. Her mener forfatteren, at det viste sig at være et problem, at Chr. Bernstorff overlod behandlingen af engelske opbringelser til Joachim Bernstorff, der som direktør for udenrigsministeriet reagerede voldsomere end broderen. Resultatet var, at den engelske regering fra at have tvivlet på Danmark-Norges forsvarsevne mod Frankrig nu også begyndte at tvivle på den danske regerings forsvarsvilje.

Forfatteren skriver med beundringsværdig ligefremhed, at trods det ny kilde-materiale og forskning på området, kan der nok korrigeres detaljer, men ikke ændres på Holms konklusioner vedrørende den danske regerings politik op mod 1807. Den var sagesløs i den ulykkelige udvikling, som grundlæggende var en følge af storpolitiske begivenheder uden for dens kontrol. Efter aftalen mellem Napoleon og Alexander I i Tilsit den 7. juli 1807 var der som i 1801 kun to muligheder for Danmark-Norge: Krig med Frankrig med besættelse af Jylland og